Διάλογοι περί Ὀρθοδόξου Κοινωνιολογίας στόν Ἄθω

Μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης

«ἀπόδοτε τά τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καί τά τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ».

Ὁ Κύριος

Η «Νέα Κοινωνιολογία» ἀφιερώνει ἕνα τεῦχος της σέ θεολογικοκοινωνιολογικές ἀπόψεις τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Στό συμπόσιο τῶν διαφόρων μελετῶν της μοῦ ἔκαμε τήν τιμήν νά περιλάβει καί τήν ταπεινότητά μου. Θά μποροῦσα νά ἐξαιρεθῶ, ἐπικαλούμενος τό γῆρας τῶν 83 ἐτῶν, ἄν δέν μοῦ ἀνέστελλε τήν πρός ἄρνηση τάση ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ: «τῷ αἰτοῦντι σοι δίδου».

Ἐδέχθην λοιπόν τήν συμμετοχή μου, ὑπολογίσας καί στήν συμβολήν σοφῶν καί ἁγίων φίλων μου ἐξωμοναστηριακῶν Μοναχῶν, πού μέ τήν φωτισμένην κρίση τους καί τήν πεῖρα τους ἀπό τήν ἀνώτερη παιδεία τους θά μπορούσαμε νά ἑρμηνεύσουμε τήν στάση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ προβλήματος τῆς λεγομένης κοινωνιολογίας. Λοιπόν, κατόπιν προσκλήσεώς μου, ἦλθαν τρεῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοί ἀπό τήν Ἔρημον τοῦ Ἄθωνος, τήν ἡμέραν καί ὥραν πού τούς ὥρισα, γιά ἕνα διάλογον, ὅπως τούς ἐξήγησα, καί ἔκαναν εὐχαρίστως ὑπακοήν στόν ὑποφαινόμενον, λόγῳ τῆς μικροτέρας, ἀπό τήν δικήν μου, ἡλικίας των.

Πρίν ἀρχίσουμε τήν συζήτηση καί γιά νά προλάβω τήν περιέργεια τῶν ἀναγνωστῶν, ποῦ τάχα θά ἐγένετο ὁ διάλογος αὐτός, ἐσκέφθην ὅτι μία περιγραφή τοῦ ταπεινοῦ ἀσκητηρίου μου ἀπό ἕνα σπάνιον κείμενον θά τούς ἱκανοποιοῦσε ἀρκετά, ὡς καθ' ἕξιν φιλοθεάμονες καί σύγχρονους εἰκονολάτρες, πού γοητεύονται ἀπό τίς τηλεοπτικές, καθαρές, ἀκάθαρτες ἤ οὐδέτερες εἰκόνες. Λοιπόν παραθέτω τό κείμενον:[1]

«Ἄφησε τόν κόσμο κι ἔλα μέ μᾶς, ἔλεγαν οἱ καλόγεροι. Ἐδῶ βρίσκεις τήν εὐτυχία σου. Κοίταξε αὐτό τό ὡραῖα περιτειχισμένο ἐρημητήριο στό βουνό, μέ τά παράθυρά του ἀναμμένα στό ἡλιοβασίλεμμα. Πόσο χαρωπά προβάλλει ἡ ἐκκλησούλα του μέσα στ' ἀμπέλια, σέ δεντροστοιχίες ἀπό ροδοδάφνες, σέ μυρτιές καί σέ τοῦφες βαλεριάνας πού τριγυρίζει μέ τή δυνατή πρασινάδα του τό δάσος ἀπό τίς καστανιές. Βλέπεις τό γάργαρο νερό πού ἀναβρύζει ἀπό τό βράχο; Πῶς μουρμουρίζει μέσα στά κλαριά! Ἐδῶ θά βρῆς τόν ἁπαλόν ἀέρα, καί, τό μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τά ἀγαθά, τήν ἐλευθερία καί τήν εἰρήνη μέ τόν ἴδιο τόν ἑαυτό σου! Γιατί ἐλεύθερος εἶναι μόνο ἐκεῖνος πού ἐνίκησε τόν κόσμο καί διάλεξε γιά κατοικία του τό "ἐργαστήριον πασῶν τῶν ἀρετῶν", τόν Ἄθω». Οἱ εὐσεβεῖς πατέρες μιλοῦσαν στά σοβαρά. Ἔνιωθαν καλά πώς μέ κάποιον δικό τους εἶχαν νά κάνουν. Ἤξεραν ἀπό μελαγχολία καί ἀπό πόθους. Ἤξεραν τί ἀξίζει ἡ ἐρημιά καί τί θέλγητρο ἔχει τό σιωπηλό δάσος κι' οἱ δροσερές σκηνογραφίες τῆς φύσεως γιά τίς κουρασμένες ἀπό τόν κόσμο ψυχές. Μοῦ πρόλεγαν, ἐννοεῖται, πώς δέν θά γίνω καλόγερος, ἐπειδή χρειάζεται γι' αὐτό εἰδική προδιάθεση, θά ἔστηνα ὅμως τήν καλύβα μου στόν Ἄθω, ὡς ἀνεξάρτητος σύντροφος, κι' ἔτσι, ἐλεύθερος ἀπό

κάθε ἐπιβουλή, θά ἀπολάμβανα μαζύ τους τήν ἐπίγειαν εὐτυχία μέ τήν προσευχή, τήν περισυλλογή, τό διάβασμα, τήν κηπουρική, σέ συντροφιά ἤ ὁλομόναχος, γυρίζοντας στά βάθη τῶν δασῶν, πάντα ὅμως ὑπομένοντας ἐν εἰρήνῃ, ὥς τήν ἡμέρα πού θά κοβόταν τό νῆμα τῆς ζωῆς μου καί θά ρόδιζε γιά μένα ἡ αὐγή τοῦ καλύτερου κόσμου. Ὅσο γιά τώρα, δέν εἶχα παρά νά γυρίσω στήν πατρίδα μου, νά πουλήσω ὅ,τι ἔχω, νά ξεριζώσω μέ ἀπόφαση ἀπό τήν καρδιά μου τίς μύριες ρίζες πού μέ κρατοῦσαν δεμένο μέ τή ζωή τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καί νά ξαναγυρίσω γρήγορα, χωρίς δισταγμό, στό νησί τῆς εὐδαιμονίας καί τῆς εἰρήνης. Μέ λίγα χρήματα πού θἄδινα μιά καί καλή στό μοναστήρι τοῦ Διονυσίου, θά εἶχα ἰδιοκτησία μου τό ρωμαντικό ἐρημητήριο, ἀφοῦ πρῶτα συμφωνούσαμε τί θά εἶχα νά πάρω κάθε βδομάδα ἀπό τόν ἀρχοντάρη τοῦ μοναστηριοῦ, ἐγώ κι' ὁ ὑποτακτικός μου, σέ ψωμί, κρασί, ἀλεῦρι, φουντούκια, παστό ψάρι, ἐλιές, φῶς, θέρμανση καί τ' ἄλλα. Ἡ προσφορά, τ' ὁμολογῶ, ἦταν ἑλκυστική. Ὅλες οἱ ἀθλιότητες τῆς Δύσεως, ὁ παγανισμός τῆς νέας φιλολογικῆς σχολῆς, ὁ κατακλυσμός τῶν βιβλίων πού ὑποφέρομε, οἱ δώδεκα ὀγκώδεις τόμοι τοῦ Ἐρρίκου Λοῦντεν περί τῆς Γερμανικῆς προϊστορίας, γιά τήν ὁποία δέν ἔχομε καμμιά πληροφορία, δώδεκα τόμοι, ἄχ! λογοδιάρροια γεμάτη τέχνη καί στεῖρα σοφία, ἡ γιγάντεια καί ἀπελπιστική φιλοσοφία τοῦ Φόγιερμπαχ, οἱ γραφιάδες μονογραφιῶν, μοῦ ξαναῆρθαν στό νοῦ. Συλλογίστηκα τά θλιβερά μας φιλολογικά ἤθη, τή ματαιοδοξία, τήν ἄγνοια, τήν ἀλαζονεία, τή χυδαιότητα καί τήν πλήξη, πού ἀπό παντοῦ μᾶς κατακλύζουν, καί, σά νά μήν ἔφταναν αὐτά, τόν κατάλογο τοῦ πανηγυριοῦ τῆς Λειψίας καί τήν ἀχόρταστη δίψα μας γιά τή γνώση καί γιά τήν ἡδονή. Τρίκλισμα, κομματισμός, φιλοδοξία δημαγωγῶν, ὁ Ἀμπντέλ Καντέρ, οἱ Παρισινοί δικηγόροι, ἡ Γερμανική τύφλωση, ὁ Mohilew καί ἡ χαμένη εὐτυχία, σά θύελλα μοῦ χτυποῦσαν τίς αἰσθήσεις. Ἄρχισα νά κλονίζωμαι καί, γιά ἀσφάλεια μπροστά σέ τέτοια μεγάλα καί ἀμέτρητα δεινά, ποθοῦσα ν' ἀγοράσω ἕνα καταφύγιο στό πράσινο δάσος τοῦ Διονυσίου. Ἔπειτα ἀπό μιά νύχτα ταραγμένη, κατέβηκα τά χαράματα ἀπό τό βράχο τοῦ μοναστηριοῦ στό ρέμα μέ τίς πορτοκαλιές καί ξανανέβηκα ἀπό τήν ἀντικρυνήν ὄχθη τῆς λαγκάδας στό μοναστηράκι γιά νά ἐξετάσω καλύτερα τό μελλούμενο ἀμεριμνητήριό μου. Αὐτή τήν ὥρα, ἀπό τήν ἔρημη κορυφή τοῦ Ἄθω βυθιζόταν ἀργά τό ἡλιοχρύσωμα μέσα στά ἔλατα, ἀπάνω ἀπό τίς πετρόχτιστες πλαγιές, ἀστράφτοντας στήν πανηγυρική καθημερινή του δόξα, πέφτοντας πότε στό δυνατό πράσινο τῆς καστανιᾶς, πότε στό πυκνό φύλλωμα τῶν πλατάνων, στό μοναστήρι καί στά περιβόλια του τά καταστόλιστα ἀπό τή χινοπωρινή βλάστηση. Τελευταῖα φώτισε τίς καρυδιές, τίς λεμονιές, τήν πυκνή ἀνακατωμένη φυτεία πού γέμιζε τό βάθος τῆς ρεματιᾶς, κι' ἔπεσε στό βαρύ πύργο, στό μολυβοσκέπαστο τροῦλλο, στούς βυζαντινούς θόλους, στό δαντελλωτό γεῖσο τῶν προμαχώνων καί στίς σκεπές. Ἀπό κάτω ἁπλωνόταν ὁ ἀπέραντος κόλπος τοῦ πελάγου, γυαλιστερός σάν καθρέφτης κι' ἀπό μέσα ἀντηχοῦσεν ὁ ἦχος τῆς καμπάνας, γλυκειά γενέθλια μουσική, ψυχική μουσική τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄχ! ἄν ἦταν ἱκανός ὁ ἄνθρωπος γιά μιά σταθερήν εὐδαιμονία ἐδῶ κάτω, ποῦ ἀλλοῦ θά αἰσθανόταν τό οὐράνιο θέλγητρό της, ἄν ὄχι στήν πράσινη ἠρεμία τῆς εὐτυχισμένης αὐτῆς γωνιᾶς τῆς γῆς;».

Τό κείμενον αὐτό ἀνήκει στόν Αὐστριακόν ἱστορικό Φαλμεράυερ. Ὁ Φαλμεράυερ ἦταν Καθολικός. Ἀνεξαρτήτως ἄν ἀπό πεποίθηση ἐπιστημονική ὑπεστήριξεν ὅτι δέν ἀπέμεινεν ἑλληνισμός παρά μόνο στόν Πόντον, ὑπῆρξεν ἄνθρωπος θρησκευτικός καί νοσταλγός τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὕστερα ἀπό ἔρευνές του στήν Τραπεζοῦντα, στήν Κωνσταντινούπολη, στήν Παλαιστίνη, στή Συρία καί στήν Ἑλλάδα, ὡς πρωτότυπος ἱστορικός τῆς «*περιγραφικῆς ἱστορίας*», ἦλθε καί στό Ἅγιον Ὄρος.

Ἡ ζωή τῶν μοναχῶν καί, γενικά, τό φυσικό καί πνευματικό περιβάλλον τόν γοήτευσαν τόσον, ὥστε νά γράψει ἀργότερα: «*Ὁ μεμονωμένος οὗτος κόσμος, ἔνθα τάξις, καθαριότης, ἐπιείκεια καί ἐν ταυτῷ αὐστηρά πειθαρχία, διδάσκουσι τήν λήθην τοῦ κόσμου, εἵλκυσε τάς συμπαθείας μου... Τρίς τῆς ἡμέρας ἀντηχοῦσιν εἰς τούς οὐρανούς ἀπό πεντεκαίδεκα αἰώνων ὕμνοι εὐσεβῶν Μοναχῶν, τηρούντων τήν θέαν, τό σχῆμα, τήν στάσιν, ὅπερ ἤδη πρό χιλιετηρίδος περίπου διέγραψεν αὐτοῖς ὁ μέγας νομοθέτης αὐτῶν Ἐπίσκοπος Καππαδοκίας, Μέγας Βασίλειος... Ἡ Ἀνατολή ἔλυσε πρόβλημα ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐναυάγησαν οἱ Εὐρωπαῖοι μεθ' ὅλης αὐτῶν τῆς σοφίας καί τῆς τέχνης... Εἰς ἐμέ ἀρκεῖ τοῦτο, ὅτι ὑπάρχει ἔτι ἐντεῦθεν τοῦ Ἑλλησπόντου τόπος, ὅπου δύναταί τις νά ἀντιστῇ ἐν ταὐτῷ καί εἰς τήν τυραννίαν τῆς ἀπολαύσεως καί εἰς τά τεχνάσματα τῆς ἐξουσίας καί εἰς τούς συλλογισμούς τῶν αὐλικῶν σοφιστῶν. Ἄνθρωποι, οἵτινες τελοῦσι πόλεμον κατά τῆς ὕλης, δέν εἶναι βεβαίως μωροί...*». (*Μεταξύ*

οὐρανοῦ καί γῆς, Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, σελ. 243, 7η ἔκδοση).

Φαίνεται λοιπόν, ὅπως προκύπτει ἀπό τό κείμενον, ὅτι συμφώνησε μέ τή διοίκηση τῆς Μονῆς μας νά τοῦ χορηγηθεῖ τό Κάθισμα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, πού βρίσκεται στό βόρειο μέρος, σέ ἰσοϋψή βράχο καί δέν ἀπέχει ἀπό τό μοναστήρι, σέ εὐθεία γραμμή, παρά 120 μέτρα, ὅπου παραμένω ἀπό 20ετίας. Πρόκειται γιά ἕνα κτίσμα τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, μέ τοιχογραφημένο τόν ναόν τό 1818 καί προορισμένο νά κατοικεῖται ἀπό τούς ποθοῦντες τήν ἡσυχία μοναχούς. Γι' αὐτό καί νομίζω ὅτι εἶναι κάπως περίεργο, τό πῶς θά παρεχωρεῖτο τό ἀσκητήριον αὐτό σέ ἕνα λαϊκό καί μάλιστα ἑτερόδοξο, πού πέρασε ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος πρό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21 καί πού τόσο ζημίωσε τόν ἀγώνα τῆς ἀπελευθερώσεως μέ τή γνωστή θεωρία του, γιά τήν ὁποία τόσο μισήθηκε καί ἀπό Ἕλληνες καί ἀπό φιλέλληνες.[2]

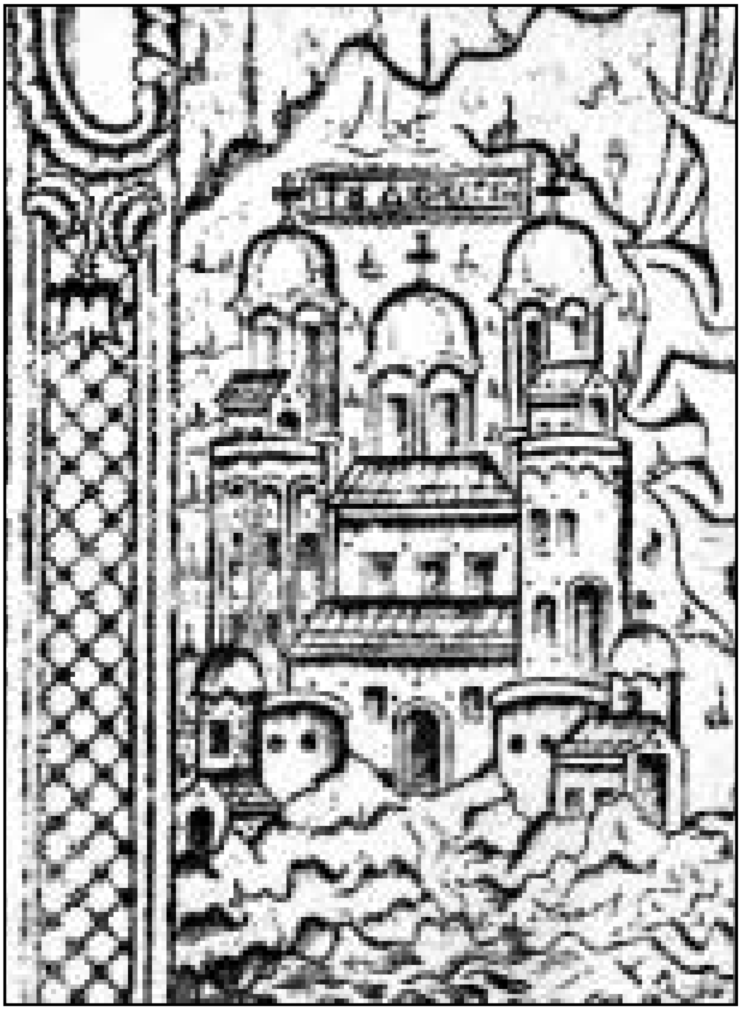

Βέβαια, πολλά στοιχεῖα τοῦ κειμένου αὐτοῦ εἶναι ἴσως ἄσχετα γιά τόν ἀγαπητόν ἀναγνώστη. Ὅμως ἀπό μιά ἄποψη ἔχουν ἐνδιαφέρον, γιατί μαθαίνει κανείς πῶς σκέπτεται γιά τόν δυτικό πολιτισμόν ἕνας δυτικός ἱστορικός καί ἀξιόλογος ἄνθρωπος γιά τήν ἐποχή του, ἀλλά καί πῶς βλέπει τόν Ὀρθόδοξο μοναχισμό καί τούς μοναχούς, πού μέσα στό κλίμα τους διερευνᾶται τό ἀντικείμενο τοῦ διαλόγου αὐτοῦ.

Λοιπόν, εἰσερχόμεθα στό θέμα τοῦ διαλόγου, ἐμοῦ συντονίζοντος τήν συζήτηση. Μεταξύ τῶν ἀπαθῶν αὐτῶν ἐρημιτῶν δέν ὑπάρχει κενόδοξη ἐπιδεικτικότης, κομπασμός καί ἐκεῖνο τό ἀνόητον «πιστεύω», πού δημιουργεῖ ἀντιφάσεις. Γιατί, ἀφοῦ ὁ ἕνας καί ὁ ἄλλος «πιστεύουν» στίς ἀπόψεις τους, εἶναι δηλαδή ἀμετακίνητοι, τότε γίνεται διάλογος κωφῶν. Ἐν ἀντιθέσει λοιπόν μέ τήν κοσμικήν ἔπαρση, οἱ ὅσιοι ἄνδρες ἐκφράζουν μέ πολλήν ταπείνωση τίς ἀπόψεις τους, μή ἐπιμένοντες, ἀλλά ἀπαθῶς δηλώνουν: «ἄν δέν κάνω λάθος», «φρονῶ», «νομίζω».[3]

Ἀρχίζω νά ἐρωτῶ σχετικῶς, μέ ἀσφαλῆ στενογράφον ἕνα κασετόφωνο, πού συνήθως χρησιμοποιῶ.

— Τί ἔχει νά εἰπεῖ ἡ Ὀρθοδοξία, πάτερ Ν., γιά τά διάφορα κοινωνικά φαινόμενα, πού ἐρευνᾶ ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνιολογίας;

— Ἀδελφέ Θ., δέν ἔχω ἰδιαιτέρως ἀσχοληθεῖ μέ τό θέμα αὐτό. Ὅμως φρονῶ ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία, διά τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἔχει ἀπαντήσει μέ τήν διδασκαλία τους, πού συμπυκνοῦται στή δογματική καί πνευματική διδαχή τῆς Ἐκκλησίας. Κατ' ἀρχήν, ἡ πρώτη κοινωνική δομή, ὑποθέτω, ὅτι εὑρίσκεται στήν Ἁγίαν καί Μακαρίαν Ἑνότητα τῶν Τριῶν Προσώπων, πού συνδέονται, ὡς Ὁμοούσια, διά τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης. Ἡ δευτέρα δομή κοινωνικῆς μορφῆς εἶναι τά Ἀγγελικά Τάγματα, ἀναρίθμητα δέ πνεύματα «εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα». Τρίτην δομήν ἀποτελεῖ ἡ Μία, Ἁγία Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας Κεφαλή εἶναι ὁ Χριστός καί οἱ πιστοί πού συγκροτοῦν τό Σῶμα Του. Οἱ πιστοί, οἱ ὄντως πιστοί καί ὄχι οἱ ὀνόματι, ἀλληλοπεριχωροῦνται ἀγαπητικῶς μεταξύ τους καί μέ τόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁπότε βιώνουν ὡς πάροικοι ἐδῶ ἐν εἰρήνῃ καί θείῳ ἔρωτι, ἀναμένοντες ἐν χαρᾷ τήν ἀποδημίαν τους, πού τήν διαδέχεται ἡ αἰωνία μακαριότης, πάντοτε ἐν κοινωνίᾳ.

— Βέβαια, εἶπα, αὐτή εἶναι ἡ σέ ἁδρές γραμμές διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλά, πλήν τῶν ὀλίγων μακαρίων αὐτῶν προσώπων, ὑπάρχουν καί αὐτοί πού διαστείλατε ὡς ὀνομαστικούς καί ἐπίσης αὐτοί πού οὔτε κἄν ὀνομαστικοί εἶναι. Περί αὐτῶν τί ἠμπορεῖ ἤ τί πρέπει νά κάμει ὀφειλετικῶς ἡ Ἐκκλησία; Τί θά λέγατε σεῖς πάτερ Ἰ.;

— Οἱ δύο αὐτές κατηγορίες εἶναι οἱ μεγάλες ὁμάδες τῶν βαπτισθέντων ὀρθοδόξως, ἡ μία χειρότερη ἀπό τήν ἄλλην. Καί διά λόγους συνθηκῶν, ἀπό προσωπικήν ἄγνοια καί ἄλλους παράγοντες, δέν ἀξιοποίησαν τήν δωρεάν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καί διεστράφησαν, ἡ μία λιγότερο, ἡ ἄλλη πιό πολύ. Παρά ταῦτα, ὅμως, δέν παύουν νά εἶναι παιδιά τοῦ Θεοῦ, πού καί γι' αὐτά ὁ Χριστός θυσιάστηκε ἐπάνω στόν Σταυρόν Του. Καί ἐνῶ εἶναι «ζῶα ποικιλώτατα καί πολυτροπώτατα», κατά τόν Θεολόγον Γρηγόριον, δέν παύουν νά εἶναι «ζῶα θεούμενα τῇ πρός Θεόν νεύσει», δεκτικά χάριτος.

Ἑπομένως ἡ Ἐκκλησία, πού σώζει ἁμαρτωλούς καί ἀσώτους καί ληστές καί πόρνες, ὀφείλει μέ κάθε εὐαγγελικό μέσον καί μέ κάθε Πατερικήν μεθοδείαν νά τούς φέρει σέ μετάνοια μέσα στήν Ἐκκλησία. Εἶναι ὁ «κόσμος», δηλαδή οἱ ἄνθρωποι τῆς πτώσεως, ἀλλά ἔχουν τήν δυνατότητα νά καταστοῦν, δι' ἐπιμελείας, ἅγιοι. Ἄλλωστε καί οἱ Ἅγιοι δέν γεννήθηκαν, ἀλλά διά τῶν παραδοσιακῶν ἀγώνων των ἐκαθάρθησαν ἀπό τά πάθη τους, ἐφωτίσθηκαν ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἑνώθηκαν μέ τόν Χριστόν. Ἕως ὅτου ὅμως ἐλευθερωθεῖ κανείς ἀπό τά κατηγορημένα πάθη, ἀποτελεῖ γιά τόν ἑαυτόν του, τούς συγγενεῖς του καί γιά τόν κοινωνικόν περίγυρον ἕνα πρόβλημα μέ ποικίλες μορφές, πού ἀποτελοῦν τό ἀντικείμενον τῶν κοινωνιολόγων καί τῶν ἠθικολόγων, οἱ ὁποῖοι ἐρευνοῦν, ἀναλύουν, διαπιστώνουν τά ποικίλα ἀρνητικά φαινόμενα καί ἕκαστος, κατά τήν κοσμοθεωρητικήν τοποθέτησή του, εἰσηγεῖται τήν θεραπείαν, γιά νά ἀναδείξουν τελικά μίαν εὐνομουμένην, δικαίαν καί ἀνθρωπιστικήν κοινωνίαν. Ἀγνοοῦντες, ὅμως, τήν μεταφυσικήν αἰτία τῶν διαφόρων ἐγκληματικῶν ἐμπαθῶν φαινομένων, ἀστοχοῦν, γιά νά μήν εἰπῶ ὅτι ἐμπαίζονται ἀπό τόν σατανᾶν, ἐμφωλεύοντα στά βάθη τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά καί τῶν ἴδιων ἀνυποψιάστων ἰατρῶν!

— Πάτερ Ἰ., αὐτά πού εἴπατε, παρετήρησα, εἶναι ἀπολύτως ἀποδεκτά, ὡς δογματική διδασκαλία τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐπειδή ὅμως ὁ διάλογος δέν γίνεται γιά μᾶς, ἀλλά γιά νά δημοσιευθεῖ, θά σᾶς παρακαλοῦσα νά τά θεμελιώσετε βιβλικῶς καί πατερικῶς, ὥστε νά εἶναι ἀπρόσβλητα.

— Οὐδεμία ἀντίρρηση. Ὅπως γνωρίζετε, ἡ νίκη τοῦ σατανᾶ ἐπί τῶν πρωτοπλάστων, ἐκτός τῶν ἄλλων γνωστῶν συνεπειῶν, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα καί τήν ἔξοδον τῆς χάριτος ἀπό τά μυχιαίτατα τῆς καρδιᾶς των καί τήν εἴσοδον τῶν δαιμονικῶν ἐνεργειῶν ἐξουσιαστικῶς. Καί ἔκτοτε ἡ χάρις ἐνεργοῦσε περί τήν καρδίαν ἐξωτερικῶς. Ἐπειδή τό πρωτόπλαστον ζεῦγος συνεπύκνωνε ἐν ἑαυτῷ ὅλην τήν ἀνθρωπότητα, μετεδίδετο στό ἀνθρώπινον γένος, δίκην λοιμικῆς νόσου, ὁ δαιμονισμός. Μετά ὅμως τήν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ καί κατά τό Βάπτισμα καί τό ἅγιον Χρίσμα, γίνεται ἀνάστροφος κίνηση. Ἡ χάρις ἐπανέρχεται, ἐξερχομένης τῆς δαιμονικῆς ἐνεργείας, καί ἡ ψυχή ἐνδύεται τόν Χριστόν. Αὐτό ἀκριβῶς σημαίνει ἡ ἐρωταπόκριση ἱερέως καί ἀναδόχου: «Ἀποτάσσει τόν σατανᾶν καί συντάσσει τῷ Χριστῷ;». Καί ὁ ἀνάδοχος, διά λογαριασμόν τοῦ νηπίου: «ἀποτάσσομαι». Μέ αὐτό ὑπονοεῖται ὅτι ἡ ψυχή ἦταν δαιμονισμένη.

Ἄλλωστε, ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶπε: «Ὅταν δέ τό ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπό τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καί οὐχ εὑρίσκει· τότε λέγει· εἰς τόν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον· καί ἐλθόν εὑρίσκει σχολάζοντα καί σεσαρωμένον καί κεκοσμημένον· τότε πορεύεται καί παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτά ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καί εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καί γίνεται τά ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων οὕτως ἔσται καί τῇ γενεᾷ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ». (Ματθ. ιγ´, 43).

Μέ αὐτά τά λόγια ὁ Κύριος Ἰησοῦς περιγράφει ὅ,τι εἶπα γιά τήν ἔξωση τοῦ σατανᾶ διά τοῦ Βαπτίσματος. Ἐάν ὁ πιστός, πλέον, ἀγωνισθεῖ νά τηρεῖ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ καί μέ προσευχές καί τήν παραδοσιακήν ἄσκηση φυλάσσει τήν καθαρότητα τοῦ Ἁγίου Χρίσματος, προκόπτοντας στίς ἀρετές, τότε προσθέτει ἁγιότητα, μέ γνωρίσματα τῆς διπλῆς ἀγάπης καί τήν ταπείνωση. Ὁπότε, προστατευόμενος ἀπό τόν Θεόν, κρατεῖ τόν σατανᾶν σέ ἀπόσταση. Ἀντιθέτως, ὅταν πέσει σέ ἀμέλειαν καί λήθην καί ριφθεῖ σέ ἁμαρτίες, τότε εἰσέρχονται στήν ψυχή του τά «ἑπτά ἕτερα πνεύματα», πού ὑπονοοῦνται τά ἑπτά θανάσιμα πάθη: ὑπερηφανείας, πορνείας, μοιχείας, γαστριμαργίας, θυμοῦ, φθόνου, φόνου. Καί ἡ ψυχή γίνεται «σπήλαιον ληστῶν», δαιμόνων, τούς ὁποίους (δαιμόνια ἑπτά) ἔβγαλεν ὁ Κύριος ἀπό τήν ψυχήν τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας.

Ὅλοι οἱ Ἅγιοι Πατέρες διδάσκουν ἐκ πείρας, ἰδίως ὁ Ἅγιος διάδοχος Φωτικῆς, ἐκθέτοντες μίαν ἐκτεταμένην δαιμονολογίαν, ἀποτελοῦσαν ἀληθινήν τραγωδίαν, πού συνοψίζεται στόν λόγον τοῦ Κυρίου: «Ὅλος ὁ κόσμος κεῖται ἐν τῷ πονηρῷ». Δηλαδή τά πλήθη τῶν ἀνθρώπων εὑρίσκονται ὑπό τήν δουλείαν τῶν δαιμόνων, ἐφ' ὅσον δέν ἀποδέχονται τόν Ἰησοῦν ὡς Σωτήρα τοῦ κόσμου καί ἁμαρτάνουν ἀμετανοήτως. Αὐτά εἶχα νά πῶ, ἀδελφοί.

— Εἶναι γνωστά στούς πραγματικούς χριστιανούς αὐτά, εἶπα, καί θά παρακαλοῦσα τόν πατέρα Φ. νά λάβει τόν λόγον, ἐν συναφείᾳ, βέβαια, πρός τό κεντρικόν θέμα μας.

— Πρόσεξα ὅσα ἐλέχθησαν ἀπό τούς ἁγίους ἀδελφούς, τά ὁποῖα θά μποροῦσαν νά χαρακτηρισθοῦν ὡς στοιχεῖα ὑποδομῆς μιᾶς θεωρίας χριστιανικῆς Ὀρθοδόξου κοινωνιολογίας. Καί φρονῶ ὅτι εἶναι πολυτιμώτατα, ἐπειδή συνθέτουν τήν Ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογίαν. Δηλαδή μᾶς δίδουν τήν ἀληθινήν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὁπότε ὁ κοινωνιολόγος, γνωρίζοντας τήν φύση καί τίς ἰδιότητες τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, θά ὁδηγεῖται ἀπλανῶς στήν διατύπωση τῶν διαφόρων κοινωνικῶν δομῶν. Βέβαια, ἡ Ὀρθοδοξία ποτέ δέν ἐπρότεινε ἕνα πλῆρες θεωρητικόν σύστημα κοινωνιολογικῆς μορφῆς, διότι πιστεύει ὅτι ἡ Ἐκκλησία πραγματώνει τελειοτάτην κοινωνίαν προσώπων, ἀληθινῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ ἡ ἀποστολή της εἶναι νά εἰσαγάγει στήν μόνην Κιβωτόν τῆς σωτηρίας ὅσους θέλξει μέ τήν διδασκαλίαν της καί μέ τά Μυστήριά της καί ἀφοῦ εἶναι δεδομένον ὅτι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας δέν ὑπάρχει σωτηρία, δέν χρειάζεται ἄλλην κοινωνίαν, πού δέν ὠφελεῖ σέ τίποτε.

Οἱ συστηματικές κοινωνιολογικές μελέτες εἶναι ἄγνωστες στήν Ὀρθοδοξίαν, ἤ γιατί εἴχαμε τίς ἐλέῳ Θεοῦ Βασιλεῖς, πού δημιουργοῦσαν θεοκρατικά χριστιανικά καθεστῶτα, ἤ ἐπειδή αὐτή ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ μίαν κοινωνίαν ἁγίων ἤ γιατί, ἀκολουθώντας τόν λόγον τοῦ Κυρίου καί τῶν Εὐαγγελίων, περί ὀξείας διακρίσεως Ἐκκλησίας καί κόσμου, ἐπεδίωκε πάντοτε ὄχι νά ρυθμίσει τίς σχέσεις τῶν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἐνεργουμένων ὑπό τῶν δαιμόνων ἀνθρώπων, ἀλλά διά τοῦ κηρύγματος νά τούς εἰσαγάγει στήν Κιβωτόν τῆς σωτηρίας.

Κοινωνιολογικά συστήματα, ὡς ἐγκοσμιοκρατικές κοινωνικές φιλοσοφίες, εἶναι λογικόν να προτείνουν τά δημοκρατικά πολιτεύματα, οἱ συνταγματικές βασιλεῖες, τά σοσιαλιστικά καί κομμουνιστικά καθεστῶτα, πού ὅλα βλέπουν τόν ἄνθρωπον χωρίς τίς μεταφυσικές συναρτήσεις του. Οὔτε καί ὡς φορέα, ἀνθρωπίνως ἀθεραπεύτων, ψυχικῶν νόσων πού προκάλεσαν οἱ δαίμονες, οὔτε ὡς ὑψίστης ἀξίας ἀθάνατον πλάσμα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά καί δέν εἰσδύουν στόν ἔσω ἄνθρωπον, ὅπως συμβαίνει μέ τήν Ὀρθοδοξίαν, γιατί τούς εἶναι ἀδιάφορος ὁ ἠθικοπνευματικός κόσμος τῆς ψυχῆς, τήν ὁποίαν ἄλλωστε ἀγνοοῦν. Ἐνδιαφέρονται μόνον γιά τήν ρύθμιση τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἀνθρώπων-πολιτῶν. Ἐνῶ ὁ χριστιανισμός, ἐν Ὀρθοδόξῳ δόγματι, δίδει τό προβάδισμα στόν ἀθάνατον καί αἰώνιον παράγοντα, τήν ψυχήν, καί σχεδόν ἐκεῖ ἐξαντλεῖ τό ἐνδιαφέρον του.

Κατά μίαν ὅμως φαινομενικήν ἀντινομίαν, δέν ἀδιαφορεῖ γιά ὅσα τελοῦνται στόν χῶρον τῶν φαινομένων πού ἀνήκουν στήν δικαιοδοσίαν τῆς ἐγκοσμίου Πολιτείας, στό βασίλειον τοῦ Καίσαρος, πού καί αὐτό εἶναι τεταγμένον ἀπό τόν Θεόν νά ὑπηρετεῖ μέ τόν τρόπον του τίς βουλές καί τό σχέδιον τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ὅμως λέγω ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία δέν ἀδιαφορεῖ γιά ὅσα τελοῦνται στήν ἐξωτερικήν ἱστορίαν τῶν δρωμένων, δέν ἐννοῶ τήν ἄνευ ὅρων ἀνάμιξή της καί πολύ ὀλιγώτερον τήν ταύτισή της μέ τόν Καίσαρα. Διατηροῦσα ἡ Ὀρθοδοξία ἔντονη τήν αἴσθηση τοῦ Ἀποστολικοῦ, «ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλά τήν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» καί «τό πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει», ἀλλά καί, εὑρισκομένη σέ συνεχῆ ἐρωτική καί ἀγαπητική σχέση μέ τόν ὑπερκόσμιον κόσμον καί μέ τόν μόνον λατρευτόν της Νυμφίον Χριστόν, κενώνει ὅλους τούς πόθους της ἐκεῖ, ἐνῶ παραλλήλως παρακολουθεῖ τίς ἀσταθεῖς ἐγκόσμιες ἐξελίξεις γιά νά βοηθήσει καί νά σώσει τούς ἀνθρώπους, προσέχουσα νά μή ὑπερβεῖ τίς δικαιοδοσίες της.

— Θά μοῦ ἐπιτρέψετε, πάτερ Φ., νά σᾶς διακόψω, εἶπα, για νά γίνετε σαφέστερος στό σημεῖον τῶν δικαιοδοσιῶν μεταξύ Ὀρθοδοξίας καί Καίσαρος.

— Εἶναι ἀρκετόν νά σᾶς παραπέμψω στόν πολύ ἐκκοσμικευμένον παπικόν χριστιανισμόν, γιά νά διαπιστώσετε ὅτι, ἐν ἀντιθέσει μέ τήν Ὀρθοδοξίαν, ὑπερέβη τά ὅρια πού ἔθεσεν ὁ Χριστός μέ τό «ἀπόδοτε τά τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καί τά τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ», ἀφοῦ προηγουμένως ἐδογμάτισεν ὅτι «ὁ πάπας εἶναι ἕνας γλυκός Χριστός», ὅτι «σέ συμφέρει νά πᾶς στήν κόλαση μέ τόν πάπα, παρά στόν Παράδεισον χωρίς τον πάπα» καί ὅτι «ὁ Χριστός στόν οὐρανόν καί ὁ πάπας στήν γῆν». Δηλαδή, πλήρης νομική ὁριοθέ-

τηση δικαιοδοσιῶν, προηγηθείσης τῆς πλήρους ἑνώσεως στό πρόσωπόν του τῶν δύο Ἐξουσιῶν, Θρησκευτικῆς καί Πολιτικῆς, Σταυροῦ καί Ξίφους!

Ἐντεῦθεν καί ὁ σχηματισμός χριστιανοδημοκρατικῶν κομμάτων, μέ τά ὁποῖα ὁ πάπας ἀνέβαζε καί κατέβαζε κυβερνήσεις καί ἐκήρυττε πολέμους, ὅπως συνέβη στόν β´ παγκόσμιον πόλεμον. Γιατί, ποιός δέν γνωρίζει τώρα ὅτι ὁ παπισμός, ἀφοῦ ἐπέτυχε τήν παραχώρηση κάποιων προνομίων ὑπέρ τοῦ Καθολικισμοῦ, διά τῶν κονκορδάτων, ἀνέβασε στήν ἐξουσίαν δύο παρανοϊκούς, τόν Μουσολίνι καί τόν Χίτλερ, πού ἐβύθισαν στό αἷμα τήν ἀνθρωπότητα; Ὁ Αὖρο Μανχάτταν, στό βιβλίον του *Τό Βατικανόν καί ὁ 20ός αἰών*[4], παραθέτει γνήσια ντοκουμέντα τῆς σκοτεινῆς δραστηριότητος τοῦ παπισμοῦ, μέ τό σύστημα τῶν πρέσβεων καί νουντσίων στίς διάφορες κυβερνήσεις.

— Στήν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν, πάτερ Φ., δέν ὑπῆρξαν ἀνάλογα κρούσματα; παρετήρησα.

— Καθ' ὅσον γνωρίζω, ὄχι. Τάσεις βραχύβιες καισαροπαπισμοῦ ἀνετράπησαν στήν γένεσή τους, ὅπως ἄλλωστε καί ἀπό ἀδόκιμους ἐκκλησιαστικούς ἡγέτες ἐνεφανίσθησαν διαθέσεις παποκαισαρισμοῦ. Ἡ Ὀρθόδοξη ὅμως συνείδηση λειτούργησε καταλυτικῶς καί στίς δύο περιπτώσεις καί διέσωσε τήν διαφορά τῶν δύο ἐξουσιῶν μέσα στά ὅριά τους, συνεργαζομένων ὅμως. Ὁσάκις ἐγένετο ἀπόπειρα ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων ὑπό τῆς Πολιτείας, ἀμέσως ἀνεκαλεῖτο στήν τάξη ἀπό τήν Ἐκκλησία καί διά στόματος ἁγίων ἀνδρῶν ἠλέγχοντο αὐτοκράτορες ὑπερβαίνοντες τίς δικαιοδοσίες των, οἱ ὁποῖες εἶχαν ρυθμισθεῖ ἀπό Οἰκουμενικές Συνόδους.

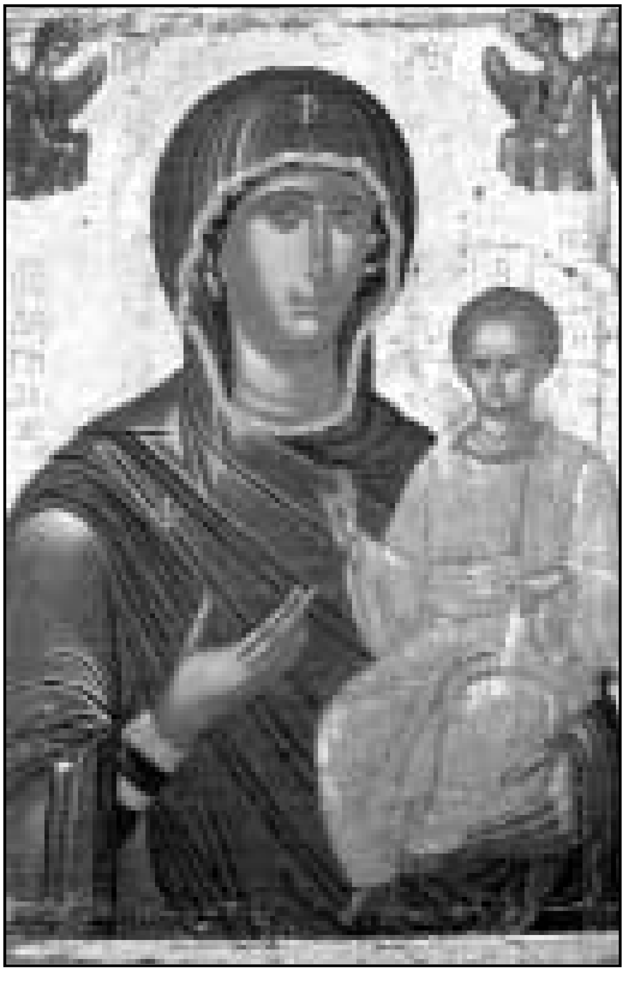

Βέβαια, ἄλλο εἶναι τό ὅτι ἀτελή μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀγόμενα ἀπό θεοληπτικές ἐνοράσεις, τουλάχιστον κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες ἤ καί λίγο ἐνωρίτερα, ἔβλεπαν θεοκρατικῶς μίαν ταύτιση Ἐκκλησίας καί Κράτους, ἀρχῆς γενομένης ἀπό τόν Ἀπ. Μακράκη, Ἀρνέλλον καί τόν φίλον μου, μαθητήν τοῦ τελευταίου Ἀναστ. Πιέρριον, μέ τελευταῖον ὁραματιστήν τόν νομικόν Ψαρουδάκην. Ὅλες ὅμως αὐτές οἱ κινήσεις ἐξεφυλίσθησαν, ἄν δέν διεκωμωδήθησαν. Περί αὐτῶν δέν μπορεῖ νά γίνει σοβαρός λόγος. Ἀλλά μόνον μία περίπτωση παποκαισαρισμοῦ ὑπῆρξεν: ὁ Μακάριος Κύπρου, πού, μετά τήν διάρθρωση τῆς δημοκρατίας, ἰδιοποιήθη τήν ἰδιότητα τοῦ κοσμικοῦ ἄρχοντος, μέ ἀποτέλεσμα νά καταντήσει κομματάρχης, μέ φανατικούς μακαριακούς καί ἀντιμακαριακούς, πού ἔφθασαν στά ὅρια ἀδελφοκτονίας[5].

— Θά ἔπρεπε νά κλείσουμε αὐτό τό κεφάλαιον τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, εἶπα, ἄν ὁ ἀσχοληθείς μέ τό θέμα καθηγητής Τσιριντάνης δέν διετύπωνε τήν περίεργη ἄποψη ὅτι «ὁ καθορισμός τῶν σχέσεων, πού συνδέουν τόν χριστιανισμόν μέ τήν πολιτικήν, εἶναι ἕνα ἐρώτημα, πού ἀπασχολεῖ τήν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα εἴκοσι αἰῶνες τώρα». Περιέργως, ἀλλοῦ τάσσεται «κατά τῆς συγκροτήσεως κόμματος χριστιανικοῦ, ὡς ὀλεθρίου γιά τόν χριστιανισμόν καί ὑπέρ τῆς ἐξυγιάνσεως τῆς πολιτικῆς προοδευτικῶς... Σπορά, προσευχή, ἀναμονή...»[6].

Ἐπειδή παλαιότερα εἶχα προκληθεῖ, εἶχα παραθέσει τήν γνώμην Καθολικῶν φιλοσόφων, πού ἔχω μπροστά μου. Σᾶς διαβάζω: Ὁ ὀπαδός τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου, Ζάκ Μαριταίν, στό βιβλίο του *Χριστιανισμός καί Δημοκρατία*, γράφει: «Ὅσον ἀφορᾶ τίς σχέσεις τῆς Πολιτείας μέ τήν Θρησκείαν, εἶναι φανερόν πώς τόσον ὁ Χριστιανισμός ὅσον καί ἡ χριστιανική πίστις δέν θά ἦταν πιά δυνατόν νά γίνουν τσιφλίκι καί, πολύ περισσότερο, νά ὑπαχθοῦν σέ καμιά πολιτική μορ-

φή, οὔτε, ἑπομένως, καί στήν πολιτική μορφή τῆς δημοκρατίας — εἴτε ὡς μορφῆς διακυβερνήσεως εἴτε ὡς φιλοσοφίας τῆς ἀνθρωπίνης καί πολιτικῆς ζωῆς. Αὐτό προκύπτει ἀπό τήν θεμελιώδη διαστολή, πού εἰσήγαγεν ὁ Χριστός μεταξύ τῶν πραγμάτων πού ἀνήκουν στόν Καίσαρα καί ἐκείνων πού ἀνήκουν στόν Θεόν...».

Ἐπίσης, ὁ φιλόσοφος καί θεολόγος Ζάν Ντανιελού, φίλος τῆς Ὀρθοδοξίας, Γάλλος Ρωμαιοκαθολικός, στό ἄρθρον του *Ἱστορία μαρξιστική καί ἱστορία μυστηριακή*, διαχωρίζων τήν πορείαν τῶν ἱστοριῶν, πού διαγράφουν τά ἑκάστοτε φιλοσοφικά καί κοινωνιολογικά ρεύματα, ἀπό τήν μυστηριώδη ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγει: «Εἴμαστε σύμφωνοι μέ τούς μαρξιστές σ' αὐτό πού λένε: πώς τό νόημα τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου κι ἀσφαλῶς ἐναντίον τῆς κοινωνικῆς δυστυχίας· αὐτή ὅμως δέν εἶναι παρά ὁ ἀντίλαλος μιᾶς ἄλλης, πολύ βαθύτερης καί ἐσώτερης: τοῦ θανάτου, τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ Σατανᾶ...». Οἱ χριστιανοί πολλές φορές ἀπαντοῦν στόν μαρξισμόν προτείνοντας μιά κοινωνική θεωρία καί τοποθετοῦνται ἔτσι στό ἐπίπεδό του, στήν μαρξιστικήν ἀντίληψη τοῦ κόσμου, ἀντί νά τό ὑπερβοῦν σ' ἕνα ἐπίπεδο γνήσια χριστιανικό... Τά θεῖα εἶναι τά μεγάλα γεγονότα τοῦ παρόντος κόσμου. Πολύ μεγαλύτερα ἀπό τά μεγάλα ἔργα τοῦ στοχασμοῦ καί τῆς ἐπιστήμης, ἀπό τίς μεγάλες νίκες ἤ τίς μεγάλες ἐπαναστάσεις. Αὐτά τά τελευταῖα ἀποτελοῦν τήν φαινομένην ἱστορίαν, ἀλλά δέν κατεβαίνουν ὥς τά βάθη τῆς πραγματικῆς ἱστορίας. Εἶναι μεγαλεῖα τῆς νοητικῆς καί ὑλικῆς τάξεως. Ἀλλά τά μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι μεγαλεῖα τῆς πνευματικῆς, τῆς ὑπερφυσικῆς ἀγάπης. «Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, λέγει ὁ Πασκάλ, δέν ἔκανε μεγάλες ἐφευρέσεις, ἀλλά ἦταν ἅγιος, ἅγιος· ἅγιος στούς ἀνθρώπους καί φοβερός στούς δαίμονες». Αὐτό δέν τό ἔχουμε νιώσει καλά καί γι' αὐτό ἐντυπωσιαζόμαστε ἀπό τά σαρκικά ἤ διανοητικά μεγαλεῖα καί μεταβάλλουμε σέ εἴδωλα τήν Ἐπιστήμη, τό Χρῆμα, τήν Ἱστορία, τό Κράτος, ἐνῶ ἡ πρώτη ἐντολή εἶναι: «Κύριον τόν Θεόν σου προσκυνήσεις καί αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις».

Ὁ Ζάν Ντανιελού —πού ὑπῆρξε δάσκαλος ἱερομονάχου φίλου μου— δέν ἀρνεῖται τήν ἐγκοσμιότητα τοῦ ἀνθρώπου καί τίς ἀνάγκες του. Ἀξιολογεῖ τήν ζωήν ἐν σχέσει πρός τήν τῶν πάντων θέωση, ἡ ὁποία θά ἔλθει ἀνεξαρτήτως ἄν θέλουν ἤ ὄχι οἱ ἄνθρωποι. Ἡ νίκη πραγματώθηκε. Ἡ Ἐκκλησία, ἀγωνιζομένη γιά νά σώσει ὅσους δύναται περισσοτέρους ἀνθρώπους, ἑτοιμάζεται γιά νά ἑορτάσει τά ἐπινίκεια. Ἡ νίκη εἶναι ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Δέν πρέπει νά λησμονοῦμε ὅτι συναναστηθήκαμε καί ἐμεῖς, ἀλλά πρέπει νά ἀγρυπνοῦμε γιά νά μή ἐκπέσουμε τῆς Ἀναστάσεως.

Σᾶς διαβάζω μερικές σκέψεις τοῦ Ρώσσου Ὀρθοδόξου Ν. Μπερδιάγιεφ, ἑνός ἀπό τούς μεγαλύτερους φιλοσοφικούς νόες τῆς Εὐρώπης: «Ὁ Χριστιανισμός ἀπένειμε τά πρωτεῖα στήν ἀνθρώπινη ψυχή, ἐν σχέσει πρός ὅλα τά βασίλεια τοῦ κόσμου. Εἰσήγαγε μίαν δυαρχίαν, τήν ὁποίαν προσπάθησαν πολλοί νά λύσουν κατά τούς νεωτέρους χρόνους ὑπέρ τῆς κυριαρχίας τοῦ Κράτους, ἀλλά ἡ ὁποία εἶναι στήν πραγματικότητα ἀνυπέρβλητος. Τό Κράτος ἀνήκει στόν ἁμαρτωλόν κόσμον καί δέν ἔχει οὐδεμίαν ἀναλογίαν πρός τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ...». Καί συνεχίζει:

«Οἱ σχέσεις μεταξύ Ἐκκλησίας καί τοῦ Κράτους καθωρίστηκαν μέ ἕνα παράδοξον τρόπον, γιατί μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τό Κράτος ἀποτελεῖ ἕνα μέρος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία, βεβαίως, ἡ πνευματική καί μυστική, εἶναι ὁ χριστιανοποιημένος κόσμος, ἡ ψυχή τοῦ κόσμου πλήρης χάριτος. Καί ἀπό τήν ἄποψη αὐτή θεωρούμενον τό Κράτος, δέν εἶναι εἰμή τό δευτερεῦον μέρος καί τό ὀλιγώτερον χριστιανικόν, γιατί τό μεγαλύτερον μέρος του ὑπόκειται στό Κράτος τῆς ἁμαρτίας καί, συνεπῶς, στό Κράτος τοῦ νόμου. Ἀλλ' ἱστορικῶς καί κοινωνικῶς, ἡ Ἐκκλησία, ἐξεταζομένη ἐπί τοῦ ἐμπειρικοῦ ἐπιπέδου, ἐμφανίζεται ὡς ἕνα μέρος τοῦ Κράτους, ὑποβάλλεται ὑπό τόν νόμον του, εἴτε ὡς προστατευομένη εἴτε ὡς καταπιεζομένη ὑπ' αὐτοῦ. Καί ἐδῶ κεῖται ἡ ἀρχή τῆς τραγικότητος τῆς ζωῆς της. Τό Κράτος εἶναι ἡ σφαῖρα τῆς κοινωνικῆς συνήθους σκέψεως καί ζωῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπεισέρχεται μία δαιμονιώδης βούληση δυνάμεως. Δημοκρατικόν ἤ Μοναρχικόν, παραμένει πάντοτε ἕνα βασίλειον τοῦ Καίσαρος...»

Λοιπόν, εἶπα, ἐξ ὅλων ὅσων ἐλέχθησαν, ἀδελφοί, προκύπτει, ὅτι ὁ χριστιανός, ὅσον καί ἄν μετέχει στίς παροῦσες συνθῆκες ζωῆς, ἀνήκει πιό πολύ στόν οὐρανόν. Μάλιστα, εἶναι χαριτωμένον στήν ἁπλότητά του αὐτό πού ἀπάντησε νεαρός Μοναχός ἐρωτηθείς: «Πόση φροντίδα πρέπει νά κατανέμουμε γιά τά γήινα καί πόση γιά τά οὐράνια; Ποιά εἶναι ἡ ἀναλογία; — Ἡ ἀναλογία τοῦ τροχοῦ. Ὅσον ἐφάπτεται στά γήινα τόσον δέν ἐφάπτεται στόν οὐρανόν».

— Πράγματι, εἶπεν ὁ πατήρ Φ., τά σχετικά κείμενα τῶν θείων Πατέρων εἶναι ἐκφραστικά τῆς κοινῆς ἐμπειρίας τῆς ξενιτείας ἤ τῆς πα-

ροικίας στήν παροῦσαν ζωήν καί εἶναι θεόπνευστος ὁ στίχος τῶν «χαιρετισμῶν τῆς Θεοτόκου»: «Ξένον τόκον ἰδόντες, ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου, τόν νοῦν εἰς οὐρανόν μεταθέντες. Διά τοῦτο γάρ ὁ ὑψηλός Θεός ἐπί γῆς ἐφάνη ταπεινός ἄνθρωπος, βουλόμενος ἑλκύσαι στόν οὐρανόν τούς πιστούς». Καί, ὅπως λέγει ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, «ἀπορρίπτει τά παρόντα ὁ τῶν ἐλπιζομένων γευσάμενος· ὅλον γάρ τόν πόθον ἐν ἐκείνοις κενώσας». Εἶναι τόσος ὁ θεῖος ἔρως τῶν ἁγίων ψυχῶν, ὥστε νά ἔχουν ἀδιάλειπτη τήν μνήμην τοῦ ἐρωμένου Χριστοῦ καί νά πραγματοῦται ὁ λόγος τῆς νύμφης τοῦ «Ἄσματος τῶν ἀσμάτων»: «ἐγώ καθεύδω καί ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ». Γιατί καί στόν ὕπνον των ἀγρυπνοῦν ἐρωτικῶς οἱ ψυχές, πού, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἐτρώθησαν ἀπό τά βέλη τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

— Ἔχω ἀπανθίσει ἀπό τήν Πατρολογία τοῦ Migne τά ἑξῆς πατερικά ἄνθη πού σᾶς προσφέρω, ἀδελφοί, εἶπα. Διαβάζω: Ὁ Οἰκουμένιος γράφει: «Δεῖ οὖν τά ἐν οὐρανῷ ζητεῖν, πρός τήν πατρίδα ἡμῶν σπεύδειν ἔνθα ἡμῶν τό πολίτευμα ἐστίν. Ἐκεῖ γάρ στρατευόμεθα, ἐκεῖ πολιτευόμεθα». Ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει: «Τό μέν σῶμα ὡς σκιάν περισύροντες ἐπί τῆς γῆς, τήν δέ ψυχήν συμπολιτευομένην τοῖς ἐπουρανίοις φυλάσσοντες». Καί ὁ θεῖος Ἰωάννης Χρυσόστομος λέγει: «Ὁ χριστιανός οὐκ ἔχει γήϊνον ἐπιτήδευμα, ἀλλ’ εἰς τήν ἄνω Ἰερουσαλήμ... Ἡμῶν γάρ φησί τό πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· ὁ χριστιανός συγγενεῖς ἔχει τούς ἁγίους ἅπαντας συμπολίτας». Καί γιά τούς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ λέγει: «Πατρίδα ἐπιζητοῦσιν ἑτέραν» καί «ἀπαλλαγῆναι βουλόμενοι ἐντεῦθεν καί πρός τήν ἑαυτῶν πατρίδα ἐπανελθεῖν». Καί «ξένοι καί παρεπίδημοι ἦσαν οἱ ἅγιοι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης καί πατρίδα ἐζήτουν... τήν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καί συνεχίζει: «Ἡ πρώτη ἀρετή καί ἡ πᾶσα ἀρετή τό ξένον εἶναι τοῦ κόσμου τούτου καί παρεπίδημον καί μηδέν κοινόν ἔχειν πρός τά ἐνταῦθα πράγματα, ἀλλά ἀπηρτῆσθαι αὐτῶν ὥσπερ ξένων».

Καί ὁ Μ. Βασίλειος: «Ἄλλη σοι μέριμνα πρέπουσα, τά ἄνω ζητεῖν, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν, ὑπέρ τά γήϊνα εἶναι τῇ διανοίᾳ... Τό πολίτευμα ἔχε ἐν οὐρανοῖς· ἀληθινή σου πατρίς ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, πολῖται καί συμφυλέται σου οἱ πρωτότοκοι, οἱ ἀπογεγραμμένοι ἐν οὐρανοῖς». Ἀλλά καί ὁ Θεολόγος Γρηγόριος: «Πᾶσι μία τοῖς ὑψηλοῖς πατρίς... ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, εἰς ἥν ἀποτιθέμεθα τό πολίτευμα». Καί πάλιν: «Αἱ δέ κάτω πατρίδες αὗται καί τά γένη ταῦτα τῆς προσκαίρου ζωῆς καί σκηνῆς (θεάτρου) ἡμῶν γέγονε παίγνια». Καί ἀλλοῦ: «Ἔστι μοι γάρ πατρίς... ᾧ πᾶσα πατρίς καί οὐδεμία; Σύ δέ οὐ ξένος καί παρεπίδημος; Οὐκ ἐπαινῶ σου τήν κατοικίαν, ἄν οὕτως ἔχῃς, μή τῆς ἀληθινῆς πατρίδος ἐκπέσῃς εἰς ἥν ἀποτίθεσθαι χρή τό πολίτευμα». Καί ὁ Θεοδώρητος Κύρου: «Τήν γῆν οὐ κατοικοῦμεν, ἀλλά παροικοῦμεν· βραχύν γάρ διαβιώσαντες χρόνον, εἰς ἕτερον μεταβαίνομεν βίον». Καί ὁ πολύς Εὐθύμιος Ζιγαβηνός ὑπογραμμίζει: «Παροδικῶς κέχρημαι τῷ παρόντι βίῳ πρός ἑτέραν ζωήν ἐπειγόμενος».

Ἅγιοι ἀδελφοί, ποιά γνώμη ἔχετε γι’ αὐτά πού διάβασα καί ποιό εἶναι, τελικά, τό μήνυμα τῆς Ὀρθοδοξίας στήν Ἑλλάδα;

— Ταπεινά φρονῶ, εἶπεν ὁ πατήρ Ν., ὅτι ὅλοι οἱ Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἀπό αὐτήν τήν αἴσθηση τῆς παροδικότητος συνείχοντο, ἀφοῦ ὅλον τόν πόθον των ἔχουν κενώσει στόν οὐρανόν. Ἑπομένως τί μένει γιά τά παρόντα; Βέβαια, οἱ Ἅγιοι δέν ζοῦσαν ἐκτός τόπου και χρόνου, γι’ αὐτό, ἀναλόγως τῶν δυνατοτήτων των, ἐκτός τῶν ἀδιαλείπτων προσευχῶν των, εὐεργετοῦσαν τούς συνανθρώπους των καί τόν τόπον των, ἐνῶ «πρός παρασκευήν ἑτέρου βίου ἅπαντα ἔπραττον».

Ἀναφορικῶς δέ μέ τά κείμενα Μαριταίν, Ντανιελού καί Μπερδιάγιεφ, νομίζω ὅτι θά μπορούσαμε νά τά προσυπογράψουμε ὡς Ὀρθόδοξοι. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι θεόπλαστον ὄν καί μέσα στήν Ὀρθοδοξίαν λειτουργεῖ θεολογικῶς γιά νά γίνει θεός, κατά χάριν. Ἐάν γνωρίζαμε τήν μυστικήν ἕνωση τῶν ἁγίων ψυχῶν μετά τοῦ Θεοῦ, θά μπορούσαμε νά καταλάβουμε γιατί ἐσκέπτοντο ἔτσι. Ὁ χριστιανός δέν εἶναι ἀδιάφορος γιά τά προβλήματα τῆς Πολιτείας, τῆς ὁποίας εἶναι μέλος, ἀλλά ἐφαρμόζει καί διδάσκει καί τόν πλησίον του, τό «ζητεῖτε πρῶτον τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καί ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν». Χωρίς νά ἀδρανεῖ, ἔχει στήν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀναθέσει τήν «πᾶσαν ἐλπίδα του», ἀκολουθῶντας ἔτσι τίς ζωηφόρες ἐντολές τοῦ Χριστοῦ: «κατανοήσατε τά κρίνα τοῦ ἀγροῦ... καταμάθετε τά πετεινά τοῦ οὐρανοῦ... προσέχετε μή βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι... ἐν μερίμναις βιωτικαῖς... οἶδε γάρ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὧν χρήζετε...». Ἄλλωστε, τί νά μᾶς κάνουν οἱ ἀνθρώπινες δραστηριότητες καί οἱ ἐμβριθεῖς κοινωνιολογικές μελέτες καί οἱ κυβερνήσεις, ὅταν ὁ λαός ἁμαρτάνει χωρίς νά μετανοεῖ καί ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν Θεόν καί ὁ Θεός τόν ἐγκαταλείπει στό «ἔλεος» τοῦ σατανᾶ καί στούς ἐχθρούς του, ὁπότε κάθε πολιτικόν μέτρον καί κάθε ἐπιστημονική συντα-

γή εἶναι ἀνίκανη νά τόν προφυλάξει ἀπό τίς προσωπικές καί ἐθνικές συμφορές πού ἐπιτρέπει ὁ Θεός πρός παιδαγωγίαν του; Ἑπομένως, τό μήνυμα, πρός τούς ὁμοφύλους Ἕλληνες καί ἀδελφούς ἐν Χριστῷ, εἶναι ἕνα καί συνοψίζεται στή λέξη: μετανοεῖτε! Τελείωσα τίς ταπεινές σκέψεις μου.

— Σεῖς, πάτερ Ἰ., τί θά λέγατε στό ἐρώτημα;

— Νομίζω ὅτι ὁ ἐν χῷ ἀδελφός Ν. τά εἶπε ὅλα. Ἀνακεφαλαίωσε, στή σύσταση τῆς μετανοίας, δηλαδή τῆς στροφῆς πρός τόν Θεόν, τό αἴτημα τῶν καιρῶν. Ἡ μετάνοια μόνον σώζει τούς χριστιανούς καί τό Ἔθνος ἀπό τά δεινά. Καί αὐτό κηρύττει ἀδιαλείπτως ἡ Ἐκκλησία. Ὅταν ὁ λαός ζῆ μέ μετάνοια καί θεογνωσία, τότε τό Ἔθνος βρίσκεται στόν σωστόν δρόμον. Πρέπει νά ἐννοήσουμε ὅλοι ὅτι κανένας πόνος καί καμία ἀνησυχία δέν δικαιολογοῦν καινοτομίες στό ἦθος τῆς Ἐκκλησίας καί παράκαμψη ἀπό τόν χρυσόν κανόνα τῆς Ὀρθοδόξου δογματικῆς καί πνευματικῆς παραδόσεως, πού ἀποτελεῖ τήν λυδίαν λίθον τῆς ἀληθείας καί προφυλάσσει τήν Ὀρθοδοξίαν ἀπό παραχαράξεις καί νοθεύσεις, δυσδιάκριτες ἤ ἀόρατες. Μόνον ἡ παράδοση ἐξασφαλίζει τήν θέωση καί τήν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καί ἀποτελεῖ ὑπέρτατον σκοπόν τῆς θείας Οἰκονομίας, ἡ δέ ἀπομάκρυνση ἀπό αὐτήν λυμαίνεται καί ματαιώνει τό ἔργον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Αὐτά εἶχα νά πῶ, ἀδελφοί.

— Θά θέλατε νά συμπληρώσετε, πάτερ Φ., σέ αυτά κάτι; εἶπα.

— Ὄχι νά συμπληρώσω, γιατί συμφωνῶ ἀπολύτως, ἀλλά νά ὑπομνήσω τήν σχέση τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Ἰσραήλ μέσα στήν ἱστορίαν. Ὁ Θεός, πού τόσον ἀγαποῦσε τόν ἐκλεκτόν του λαόν καί τόν ἔσωζε ἀπό τούς ἐχθρούς του, ὅταν ἁμάρτανε τόν παρέδιδε σέ θλίψεις καί παιδαγωγικές αἰχμαλωσίες. Ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ παρουσιάζει ἀναλογίες. Κατά καιρούς ὑφίσταται γιά τίς ἁμαρτίες του πολλά δεινά. Ἡ διάλυση τοῦ ἑλληνικοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους τί ἦταν; Οἱ χρονικογράφοι τῆς Ἁλώσεως ἀφηγοῦνται ὅτι μέχρις ἑνός σημείου ἔσωζε τήν Πόλη ὁ Θεός. Ἐπειδή ὅμως ὁ λαός ἁμάρτανε, τόν παρέδωσε στήν αἰχμαλωσίαν γιά παιδαγωγίαν. Ὁ προφήτης λέγει: «ἁμαρτίαι, ἔθνη ἐλαττονοῦσι», πού ἐπιβεβαιοῦται μέ τίς τραγωδίες τοῦ Ἔθνους στόν Πόντο, στήν Θράκη καί στήν Μικρά Ἀσία. Λοιπόν, ἡ προσοχή τοῦ λαοῦ μας πρέπει νά στραφεῖ στόν μέγαν ἐχθρόν του καί στήν αἰτίαν τῶν συμφορῶν του, στήν ἁμαρτίαν. Καί σήμερα ὁ λαός μας κατακλύζεται ἀπό κάθε μορφήν θανασίμων ἁμαρτιῶν, πού λόγω γενικεύσεως σχεδόν δέν τίς αἰσθάνεται, γιατί πάσχει ἀπό ἀναισθησία καί ἀπό καθολικήν συνειδησιακήν ἀγκύλωση. Ἑπομένως, τό μήνυμα εἶναι: «μετανοεῖτε, ἤγγικε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Εὑρισκόμεθα «ὥσπερ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε». Κατακλυσμός. Καί Κιβωτός σωτηρίας εἶναι μόνον ἡ Ὀρθοδοξία. Τελείωσα.

— Σᾶς εἶμαι εὐγνώμων, ἀδελφοί ἡσυχαστές, εἶπα, πού βοηθήσατε νά δοθεῖ ἀπό τόν Ἄθωνα ἕνα μήνυμα ὄντως Ὀρθόδοξον, πού ἐπαληθεύει τήν ἄποψη τοῦ Φαλμεράυερ ὅτι, χάρις στόν Μοναχισμόν καί φυσικά στήν Ὀρθοδοξίαν, «ἡ Ἀνατολή ἔλυσε πρόβλημα ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐναυάγησαν οἱ Εὐρωπαῖοι μεθ' ὅλης αὐτῶν τῆς σοφίας καί τῆς τέχνης...».

Οἱ ἱστορικοί καί ὁ κόσμος πού ἑρμηνεύουν τά γεγονότα κατά τίς ἐξωτερικές συναρτήσεις τους καί ἐφαρμόζουν αἰτιοκρατικές μεθόδους ἐμπλέκονται μέσα στά ἀδιέξοδα τῶν ντετερμινιστικῶν κυκλωμάτων καί φρονοῦν ὅτι, διά τῶν φαινομένων, δίδουν ἀπαντήσεις ὀρθές στά ἐρωτήματα πού ἐγείρονται. Πράγματι, ἄν δέν ὑπῆρχε Θεός πού κατευθύνει τήν ἱστορία τοῦ κόσμου, ἰδίως τοῦ λαοῦ του, μέ τόν ὁποῖον συνεργάζεται θετικῶς εἴτε ἀρνητικῶς, τό πρᾶγμα θά ἦταν ἁπλοῦν. Ἀλλά ἐμεῖς οἱ χριστιανοί εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά βλέπουμε καί νά κρίνουμε συνθετικῶς τήν ἱστορίαν.

Ὅταν ὁ Χριστός, λοιπόν, μᾶς διδάσκει ὅτι τίποτε δέν γίνεται χωρίς τό θέλημά του, ὅτι «αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μας εἶναι ἠριθμημέναι» καί ὅτι «πολλῶν στρουθίων διαφέρομεν», δέν δυνάμεθα νά κρίνουμε ἀποσπασματικῶς καί ἐρήμην τοῦ Θεοῦ τόσο μεγάλα γεγονότα, ὅσο καί ἄν μᾶς φαίνονται ἀνεξήγητα, παράλογα καί σκανδαλωδῶς ἄδικα, ἐπειδή δέν βλέπουμε τήν ἀγάπη, τήν δικαιοσύνη καί τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, μέ τίς ὁποῖες Ἐκεῖνος ὑφαίνει τήν ἱστορία τῶν ἀνθρώπων. Ἕνα ἔργο κεντητικῆς τέχνης ἔχει δύο πλευρές, δύο ὄψεις. Ὅταν δοῦμε μονάχα τό πίσω μέρος, δέν θά καταλάβουμε τίποτε. Μόνον ὅταν δοῦμε τήν ἄνω ἐπιφάνεια, θά θαυμάσουμε τό καλλιτέχνημα. Καί ὁ Θεός κεντᾶ συνεχῶς καί κατασκευάζει ἀριστουργηματικές εἰκόνες, μέ τήν πανσοφία Του, μέ τήν ἀγαθότητά Του, μέ τήν στοργή Του στά πλάσματά Του, μέ τήν ἀγάπη καί τήν δικαιοσύνην Του, ὡς «παντεχνήμων» Θεός καί Λόγος. Καί ἐκεῖνο πού ζητεῖ εἶναι νά ἑνωθεῖ μαζί τους ἐρωτικῶς ἐν ἀλληλοπεριχωρήσει. «Ἐγώ ἐν ὑμῖν καί ὑμεῖς ἐν ἐμοί», ἐγώ μέ-

σα σας καί σεῖς μέσα μου. Αὐτήν τήν κοινωνίαν θέλει, παρατεινομένην στήν αἰωνιότητα. Ὑπάρχει κάτι ὑψηλότερον, θειότερον ἀπό τήν κοινωνίαν αὐτήν μέ τόν γλυκύτατον Ἰησοῦν, ἀφοῦ, κατά τόν ἱερόν Αὐγουστῖνον, οἱ ψυχές μας εἶναι ἀνήσυχες μέχρι τότε πού θά ἀναπαυθοῦν στούς κόλπους Του»;

Κατόπιν ὅλων αὐτῶν γίνεται φανερόν ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία δέν εἶναι θρησκεία μέ ἀφηρημένες σχέσεις Θεοῦ καί ἀνθρώπου, ἀλλά ὀντολογία μέ πραγματικές καί ἄμεσες σχέσεις ἀγάπης Χριστοῦ καί πιστοῦ. Ὁπότε δέν προσφέρεται νά γίνει θεωρητικόν σύστημα, κοινωνιολογικῆς μορφῆς. Καί τό μόνον πού θά μποροῦσε νά συνεισφέρει σέ μιά ὀργανωμένη κοινωνία ἀνθρώπων εἶναι ἡ διδασκαλία της, γιά τήν διαμόρφωση πιό ἀνθρωπιστικῶν θεσμῶν. Ἐάν γίνει κατανοητόν ὅτι Ὀρθοδοξία εἶναι Αὐτός ὁ Χριστός, τότε ἐξυπακούονται ὅλα τά ἄλλα καί, κυρίως, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία πραγματοῦται μόνον σέ προσωπικόν ἐπίπεδον ἀπό τώρα καί σέ ὅλους τούς αἰῶνας, ὡς συγκεκριμένη ἀγαπητική προσωπική σχέση.

Καί Ἐκκλησία δέν εἶναι σύνολον ἁπλῶς μονάδων, ἀλλά ἕνωση πιστῶν μέ τόν Χριστόν καί μεταξύ των, δηλαδή «σύν πᾶσι τοῖς ἁγίοις», κατά τόν Ἀπόστολον Παῦλον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τό κείμενον ἀνήκει στόν Ἰακ. Φαλμεράυερ, μεταφρασμένο ἀπό τόν Ζ. Παπαντωνίου ἀπό τά Fragmente Orient.

2. Στήν Μονήν ὑπάρχει ἕνα μνημόνιον, πού ἀναφέρει ὅτι κατά τόν Νοέμβριον τοῦ 1821 ἔγινε κατακλυσμιαία βροχή, πού ἀλλοίωσε τό τοπίο, ὥστε νά χάσει τήν ἡμερότητα πού περιγράφει ὁ Φαλμεράυερ. Προκύπτει, λοιπόν, ὅτι στήν Μονήν μας ἦλθε πρό τῆς χρονολογίας αὐτῆς.

3. Ἐννοῶ τήν κατάχρηση τοῦ «πιστεύω» κατά τίς συζητήσεις στρογγυλῆς τραπέζης. Ἀφήνω τούς τόσους σολοικισμούς πού ἀκούονται στήν ραδιοφωνία, μέ ἀποκορύφωμα ἀγραμματωσύνης νά κοπανοῦν τό «ὑπό κατάληψη», ἐννοοῦντες κατειλημμένα, ἐνῶ σημαίνει ὅτι τελοῦν ὑπό τήν πιθανότητα καταλήψεως τῶν σχολείων!

4. Στό βιβλίον αὐτό παρατίθενται πλῆθος ἐγγράφων καί τεκμηρίων πού ἀποδεικνύουν τήν δραστηριότητα τῶν καρδιναλίων νά πείσουν τόν Χίτλερ νά πολεμήσει τήν Ρωσσίαν γιά νά πέσει ὁ κομμουνισμός. Ἀλλά ἡ ἔκβαση αὐτοῦ τοῦ πολέμου εἶναι δραματικῶς γνωστή. Ἔφεραν τόν κομμουνισμόν στήν καρδιά τῆς Εὐρώπης!

5. Ὁ Μακάριος ὑπῆρξε μοιραῖον πρόσωπον γιά τήν Κύπρον καί τήν Ἑλλάδα. Ἄν ἄκουγε τόν πρωθυπουργόν, στρατηγόν Πλαστήραν, πού τό 1950 ἐζήτησε τήν συμπαράσταση τῆς κυβερνήσεως, γιά ἀνάληψη ἀγῶνος κατά τῶν Ἄγγλων, δέν θά εἴχαμε τίς ἐπί εἰκοσιπενταετίαν ἐθνικές περιπέτειες. Στήν ἐπιμονή τοῦ Μακαρίου, ὁ σκληροτράχηλος στρατηγός ἀπάντησε μέ γλώσσα σκληρή θεσσαλικά: «Ὀρέ ζαγάρια (κυνηγόσκυλα, παραφθορά τοῦ ρήματος ζωγρῶ), καθῆστε ἥσυχα. Ἐγώ δέν θά χαλάσω τήν Ἑλλάδα γιά σᾶς»! Καί ὅταν ἔγινε δημοκρατία, ἐννοοῦσε ὅτι ἦταν ἀκόμα Ἐθνάρχης, ἰδιότητα πού φέρει ὁ ἑκάστοτε ἀρχηγός τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας ὅταν ἡ Πολιτεία καταλύεται.

6. Ὁ καθηγητής τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἵδρυσε τό «Ἑλληνικόν Φῶς» καί ἐπέτρεψε στόν ἑαυτόν του νά θεωρεῖται καθηγητής τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ δέν ἦταν παρά ἕνας χριστιανός ἀνθρωπιστής, πού μέχρι σήμερα ἐπιβιώνει μέ τούς «κύκλους» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός».

7. Οἱ Ὀρθόδοξοι γνωρίζουν ὅτι, παρ' ὅτι ἀγωνίζονται, ἁμαρτάνουν. Καί ὁ στοργικός Πατέρας-Θεός ἐπιτρέπει νά τοῦ ἔρχονται διάφορες θλίψεις, μέ διάφορα παιδαγωγικά μέσα, ὥστε νά μετανοοῦν. Καί ὅσα συμβαίνουν σήμερα στά Βαλκάνια, μέ ἀπρόβλεπτες ἐξελίξεις, ἀνεξαρτήτως ἐλατηρίων ἐκείνων πού τά προκαλοῦν, ὁ Θεός τά ἀνέχεται χάριν ὠφελείας ψυχικῆς τῶν πασχόντων, ἀλλά καί «συμψηφισμοῦ» παλαιῶν ἁμαρτιῶν. Καί, ἑπομένως, οἱ πιστοί δέν ἔχουν ἄλλην ἐπιλογήν, πλήν τῆς μετανοίας, εὐχαριστοῦντες τόν Θεόν γιά τήν ἀφυπνίζουσαν τίς συνειδήσεις ἀγάπη Του, καθώς διδάσκει ἡ Ἐκκλησία.